

Bárdos Dóra

Alkotni vagy fenntartani a történelmet?

Sári László: Dilettánsok történelme

Vannak kérdések, amelyekre mindig egyértelmű a felelet. El lehet képzelni olyan szituációt, amelyben a *Nemzeti dal* örök kérdésére – „*Rabok legyünk vagy szabadok?*" – a tömeg azt zúgja válaszként: „*legyünk rabok*"? Nyilván nem: már csak azért is lehetetlenség ez, mert a kétségbeesett ember mindig változást akar, mégpedig pozitívat. A fenti példában viszont valójában rabnak csak *maradni* lehetne, nem pedig lenni, valamivé *válni*. Felmerülhet azonban az is, mit jelent ez esetben a szabadság, amely legkésőbb a 19. század óta minden európai, nyugati ember számára kulcsfogalom, sőt, alapkövetelmény? S elég iskolai emlékeinket felidézni ahhoz, hogy tudjuk: a *Nemzeti dal* szabadságfogalma bizonyosan ideális, politikai, önkorlátozó és közösségi, s mint ilyen, nem egészen azonos azzal a sokkal inkább individuális, korlátokat nehezen tűrő szabadságfogalommal, amely mai világunkban az autóreklámoktól az életvezetési coachingok fókuszáig mindenhol megjelenik. Mégis, nyugati emberként általában büszkén hiszünk benne, hogy az utóbbi az előbbi szerves folytatása, s olyan (elérendő) létállapot, ami megmagyarázza törekvéseinket, történelmünket, s a jövőt érintő célkitűzéseinket is.

Sári László új könyve, a *Dilettánsok történelme*, talán akkor szólított meg a legerősebben, amikor *A szabadság* címet kapott fejezete bravúros és finom érveléssel bebizonyította, „*az* egyéni *és az* egyetemes *szabadság fogalma összeférhetetlen, mindkettő egyidejű gyakorlása pedig egyenesen lehetetlenség. Vagy* én *vagyok szabad, vagy* mindenki. *(…) Semmiféle történelmi haladás nem alapozható az individuális szabadságra (a személyes autonómiára), és semmiféle politikai kormányzás nem alapozható mindenki szabadságára.*" Persze mindez olyan igazság, amelyet Petőfi talán még felismert (elég *A XIX. század költőiből* beleolvasni, hogy ez kiderüljön), de napjainkban többek közt épp lelkesítő Petőfi-idézetekkel szokás cáfolni: mert nyugati elmével nagyon nehéz lenne belenyugodni.

Sári László azonban bemutat egy egészen másféle gondolkodásmódot, a régi keletit: amelyben az ember célja az abszolút boldogság elérése, egy morális, bölcseleti és társadalmi alapokon álló eszmény megvalósítása – amelyet azonban nem a kötöttségek és korlátok elvetése, hanem a kölcsönösség vagy viszonosság elve határoz meg. Olyan egyéni szabadság, amelynek megvalósítása „*nem* tervezhető *végpontja valamilyen társadalmi folyamatnak, hanem a társadalmi és az egyéni élet megszámlálhatatlan körülménye által meghatározott tartalom csupán. Mint ilyen, valójában csak mellékterméke az optimálisan tervezett társadalmi folyamatoknak.*" Egy különleges univerzum rajzolódik ki a fejezetből: a történelem alakításához való hozzáállásában alázatosabb, a társadalom elméleti modelljei megalkotásától tudatosan elzárkózó, a gyakorlatias mindennapokban és a filozófiában is a közjó, a közép elvéhez eljutni kívánó mentalitás. Egy olyan világ, amelyben a kétségbeesett emberek sem a változást követelik, hanem egyfajta maradást, vagy inkább visszatérést akarnak: a társadalmi értékek megőrzését, a biztonságos egyensúlyt, az ember főszerepét a történelemalkotás igényének elsődlegessége helyett. Vagyis: olyan tér, amelyben valószínűleg valamennyien szívesen léteznénk…

Mindezt persze nem egyszerűen a szerzőtől tudhatjuk meg: a mintegy háromszáz oldalas könyv megszólaltatja, ütközteti, egymással való vitára bocsátja és értelmezi a keleti és a nyugati filozófusok és írók évszázados, évezredes gondolatait a történelemről és formálásáról. Hésziodosz, Szent Ágoston, Hegel, Herder, Goethe, Kant vagy Ortega y Gasset beszél az egyik oldalon, Konfuciusz, LiTaj-po, Co mester és kommentálói, *A három királyság története* szerzője, Jang-csu és LuCsi a másikon. Persze őket valószínűleg nem ismerjük (vagy nem véljük ismerni) olyan jól, mint nyugati társaikat. De Sári László megbocsátó szemlélete nem is várja ezt nyugati olvasóitól: örömmel mutatja be a keleti gondolkodókat. Könyve ezért a kínai történelemfilozófia olvasmányos és meglepő kisenciklopédiája is. Miközben pedig követjük közérthető, de összetett szellemi barangolásán, olykor csodálattal ébredhetünk rá, hogy ugyanaz a kérdés Arisztotelészt és Csuang-cét is foglalkoztatta, vagy, hogy Schelling egy-egy gondolata jobban összecseng ókori kínai művek tanulságával, mint nyugati kortársai eszméivel.

Sári László könyvében tehát lenyűgöző bölcseleti, etikai és történelemfilozófiai alapokon épül fel egy új és minden alkotóelemében eredeti gondolatrendszer, amely javaslatot tesz rá, miképpen lenne

érdemes szemlélnünk a történelmünket, múltunkat, jövőnket ennek az új, sok mindenből éppen kiábrándult évezrednek az elején.

Eközben azonban más is történhet az olvasóval. Például szembenézhet önmagával, azzal, hogyan is látja az úgynevezett Keletet. Az egzotikumok helyének? Távoli, titkos bölcsességek, misztikus hit forrásának? Netán kicsit elmaradt, kicsit korlátolt világnak, amelyet az engedelmesség kultúrája jellemez? Mert ha igen, akkor máris gratulálhat magának, hiszen ott tart, mint kétszáz évvel ezelőtt Hegel, aki Sári László frappáns megfogalmazása szerint „*nemcsak a történelembe volt szerelmes, hanem a saját rögeszméibe is*." A *Dilettánsok történelme* egyik legélvezetesebb és legkijózanítóbb része, amelyből kiderül, milyen elképesztően felületes ismeretekkel rendelkezett a nagy filozófus a Keletről, amikor megalkotta átfogó, a fejlődést és a nyugati világ és ember diadalát hirdető, még a mai történetfilozófiákat is sokban meghatározó elképzelését. De ugyanez elmondható Herderről, mesteréről, a nagy Kantról, vagy épp a tőlük olyannyira különböző Marxról is…

Miközben valóban kiderül a válasz a kötet alcímében feltett kérdésre – *Honnan ered Nyugat és Kelet elhibázott viszonya?*–, toleranciát és nyitottságot tanulhat bárki, aki kézbe veszi a *Dilettánsok történelmé*t: s egyúttal értesülhet olyan szívet melengető apróságokról is, mint hogy Csokonai, a költő nemcsak tanulmányozta az „*ázsiai poézist*", de ritka kivételként tökéletesen meg is értette annak gondolatait – tanú rá *A lélek halhatatlansága*.

A fentiek miatt persze talán azt a legnehezebb megmondani, mi is a műfaja a könyvnek, hiszen a *Dilettánsok történelme* egyszerre történet- és morálfilozófiai munka sok-sok pompásan megválasztott idézettel és átfogó, szemléletformáló látásmóddal, különleges nézőpontú filozófiatörténet, amely elképesztő mennyiségű szakirodalomra épít, s bravúrosan könnyed esszé, amely telis-tele van meglepetésekkel, humorral és bölcsességgel.

Legszívesebben épp ezért a gondolatok útikönyvének nevezném: távoli tájakra és távoli időkbe hív káprázatos szellemi utazásra, ahonnan megérkezve azonban mindenki hoz magával valamit. A késztetést a gondolkodás szabadságára, hogy mindig lásson az egyértelműen megválaszolható kérdések mögé, s – inspirációt, hogy a történelmet ne csak formálni akarja, de élni és fenntartani is.

(Sári László: Dilettánsok történelme, Corvina, 2019)